

SOCIÁLNÍ KLIMA ŽÁKŮ SEDMÝCH TŘÍD

Jana VESELÁ, Gabriela VESELÁ

Souhrn: Autoři příspěvku se zabývají porovnáním školního klimatu dvou sedmých tříd ve školním roce 2006/2007. Hledají rozdílnost a shodu hodnocení klimatu žáky mezi výběrovou třídou se zaměřením na matematiku a informatiku a běžnou třídou. V předvýzkumu si ověřili metodiku na jiné sedmé třídě, zejm. výpovědní hodnotu projektivní metody, koláže, kterou ve výzkumu také použili. Při konkrétní práci použili dotazník CES a Test stromu a koláž s následným rozhovorem s každým žákem. Pracovali tedy s kombinovaným metodologickým přístupem, kdy získávali data podle zásad kvantitativního i kvalitativního přístupu. Výzkumu se zúčastnilo 40 respondentů ve věku 12, -14,5let. Výsledky potvrdily původní hypotézy o rozdílnosti soudržnosti, kooperaci a zájmech žáků výběrových a běžných tříd. Autoři si uvědomují malou míru zobecnitelnosti výsledků a považují svůj výzkum za sondu do problematiky rozdílně složených tříd.

Klíčová slova: školní sebepojetí, jedinec bez šancí, normy chování ve škole, vytváření klik, kontext vzdělávání, školní prospěch, žargon, koncepce dané školy, prostorová blízkost, výsledky žáků, soudržnost, nespokojenost

1. Diferenciace žáků

V žákovské populaci se objevuje přibližně 3 až 10 % dětí, které disponují mimořádným nadáním. Nejčastěji je nadání definováno jako soubor schopností, které umožňují jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace. Pro svůj plný rozvoj potřebují tito žáci poněkud specifický přístup. Nadané děti - vzhledem k různosti kvality i kvantity svého nadání - potřebují **kombinaci různých forem diference** přímo v průběhu školního vzdělávání.

1.1. Vnitřní diference

Je založena na myšlence přizpůsobení výuky v heterogenní skupině potřebám jednotlivců. Je způsobem, jak zajistit nadaným dětem speciální péči bez toho, že by docházelo k jejich vnější selekci. Je především na učiteli, jak bude v rámci běžné třídy podporovat nadání jednotlivých žáků. Možnosti jsou:

- vytvoření individuálního plánu na míru jednotlivým žákům;
- nabídka volitelných a nepovinných předmětů (kurzů, kroužků) v rámci školy;
- problémové úkoly;

- projekty;
- vytvoření projektových plánů a skupin napříč věkovými ročníky;
- zapojení nadaných žáků jako "asistentů", kteří pomohou a poradí těm pomalejším;
- práce na soutěžích a olympiádách;
- samostatná práce využívající e-learning;
- vytvoření diferencovaných skupin v rámci třídy a v rámci jednotlivých předmětů.

1. 2 Vnější diferenciaci

Vnější diferenciací se myslí rozdělení žáků do homogenních skupin například podle úrovně intelektových (rozumových) schopností, podle druhu jejich nadání apod. Tím dochází k vytvoření zvláštních tříd (škol).

Tomáš Houška (2007) vymezuje několik takových forem péče o nadané děti.

Vytvoření speciální třídy

Třída vyčleněná pro děti, jimž schopnosti dovolují pracovat rychlejším tempem. Pracuje rychleji, je zde čas na řadu témat, která se v ostatních třídách v ročníku nestihnou. Je velmi pravděpodobné, že tato třída získá velký náskok - pokud jí necháme standardní skladbu hodin, je možné, že na konci 4. ročníku bude na roveň standardních 5. ročníků a absolventi této výběrové čtyřky budou vědomostně připraveni přeskočit ročník (a příp. postoupit na osmileté gymnázium). Při zřizování a provozu této třídy je nutné počítat se stejnými obtížemi, které jsou zmiňovány u specializované školy.

Dělení předmětů na rychlejší a pomalejší skupiny

Je to řešení obdobné předešlému, ale méně radikální a méně konfliktní. Třída zůstane definovaná podle standardních mechanismů, ale na řadu předmětů se bude dělit. Uvedme příklad matematiky - třída A i B se rozdělí na rychlejší a pomalejší skupinu a z obou rychlejších skupin vznikne jedna třída, z obou pomalejších druhá. Při této variantě odpadne argument, že děti z výběrových tříd ztratí sociální kontakt s nevýběrovými vrstevníky. Dalšími výhodami je menší „pnutí“ kolem výběru dětí do těchto skupin a také pozdější přistoupení do tohoto systému není tak komplikované. Nevýhodou je značná náročnost na organizaci.

Ovšem samozřejmě je možné uvedené možnosti diferenciaci kombinovat. Můžeme zavést třídu specializovanou na nějaký obor a v některých ročnících umožnit skupinám žáků navštěvovat předmět v ročníku vyšším, jiný předmět dělit podle skupin.

Kombinací uvedených možností lze zachránit intelektuální a osobnostní rozvoj mnoha nadaných dětí, které jinak škola během prvních několika měsíců kompletně otráví svou banalitou, nudou, nezajímavostí.

Mareš (2004) ve svém příspěvku ve sborníku Psychosociální klima školy mluví o vnější diferenciaci jako o jevu, který výrazně ovlivňuje sociální klima ve školách

a potažmo i ve třídách. „Objevila se víceletá gymnázia, kam přecházejí studijně schopnější žáci během období, kdy většina žákovské populace navštěvuje základní školu. Podle toho, zda se jedná o osmiletá gymnázia, nebo gymnázia šestiletá, nastává „odliv“ lepších žáků buď po skončení prvního stupně základní školy, anebo během docházky na 2. stupeň základní školy“ (str. 27). Na jedné straně to představuje jisté ochuzení vyšších ročníků základních škol o největší „tahouny“, na straně druhé to představuje snížení rozdílů mezi žáky v jednotlivých třídách. Zatímco dříve byli všichni ve stínu dvou tří premiantů, po jejich odchodu jejich role převzali ti dříve druhí. Tempo ve vyučování se poněkud snížilo, ale kvalita tím nijak neutrpí. Omezuje se pouze kvantita zvládnutých poznatků. Kvalita poznání, tedy jeho hloubka se naopak u většiny žáků zvyšuje.

Na základních školách v České republice se často setkáváme s vytvářením výběrových tříd s určitým zaměřením, které soustřeďují nadané žáky. Toto rozdělování s sebou přináší specifické jevy, které se dotýkají jak tříd „přebraných“, tak tříd nově vzniklých „elitních“.

Jiné složení žáků v „přebraných“ třídách vytváří nové sociální klima třídy. Často odcházejí právě ti žáci, kteří plnili roli vzoru, podle nich se posuzovala výkonnost a požadované chování ostatních. Ve třídě zůstávají prospěchově průměrní a spíše slabší žáci. Je patrná vyšší koncentrace žáků, s nimiž bývají problémy ve sféře vzdělávací i výchovné. To s sebou nese snižování aktivity, samostatnosti, zvědavosti, tvořivosti žáků, ale i soutěživosti, a často i spolupráce. Učitel musí vynaložit větší úsilí, aby dosáhl u svých svěřenců přijatelných výsledků. Přeskupováním tříd po odlivu nadaných žáků dochází k narušení kolektivu a mění se do té doby panující klima pro učení a vyučování. Vyučovací metody, které se ve třídě s původním složením osvědčily a vedly k dosažení vytyčených cílů, najednou selhávají a tak učitelé po prvních komplikacích často rezignují, a místo aby se pokoušeli nacházet nové možnosti, se spíše obracejí proti „přebraným“ třídám. Často je citelné chladnější až negativní naladění učitele vůči takové třídě. Jsou si vědomi toho, že před sebou mají děti s nižším potenciálem ke studiu, jejich očekávání i nároky na ně se snižují. Je reálné nebezpečí efektu „sebesplňující předpovědi“, kdy učitel očekává špatné výsledky a jedná s přebranými třídami tak, aby se negativní předpověď naplnila.

Pro samotné žáky není situace po rozdělení třídy jednoduchá. Jednak dochází odchodem do jiné třídy k přetrhání přátelských vazeb, ale především na žáky negativně působí pocit, že jsou najednou považováni za „horší“ třídu. O to více, že i sami učitelé jim to dávají najevo. Není divu, že se prudce snižuje jejich motivace a snaha vymanit se z těchto předsudků ochabuje. Ztrácejí potřebu dokázat, že mohou mít na víc, někteří se stahují do sebe, jiní záměrně provokují učitele, šikanují mladší či slabší spolužáky, další se před školou více orientují na své koníčky. Toto jejich chování pak zpětně působí na učitele a utvrzuje je v tom, že tito žáci nemají potenciál pro učení, nemají perspektivu a je zbytečné vyvíjet úsilí, aby se jim pomohlo. Tím je bludný kruh uzavřen. Aby ho bylo možné rozetnout, je potřeba velké úsilí profesionálů - učitelů, školních i poradenských psychologů, těch, kdo zajišťují přípravu učitelů i dalších.

Je potřeba zmínit, že ani samotní žáci, kteří se ocitli ve výběrové třídě, to nemají lehké. Dosud byli zvyklí, že patřili mezi nejlepší, byli uznáváni, povzbuzováni a chváleni. Najednou zjišťují, že podobně dobrých žáků je víc a objevují se i ti,

kteří jsou lepší než oni. Jejich výsadní postavení ve třídě ztratili a musí o něj znovu bojovat, tentokrát ovšem v tvrdší konkurenci. Ostatní spolužáky vnímají často jako konkurenty. Zejména v počátku převládá v nové třídě soutěživost nad spoluprací. Na žáky jsou kladeny vyšší požadavky, se kterými se nemusejí vyrovnat a zažívají tudíž i pocity selhání.

Výzkumná část

Cíl výzkumu

Ve výzkumu jsme se zaměřily na zjišťování sociálního klimatu ve výběrové a běžné třídě na 2. stupni základní školy. Následně jsme zjištěná data porovnávaly, abychom zjistily, ve třídě kterého typu je klima pro žáky příznivější. Konkrétně nás především zajímalo, jaké panují vztahy mezi žáky ve třídě, jak velký mají žáci zájem o průběh výuky a nakolik se orientují na zadané úkoly. Také jsme se snažily najít odpověď na otázku, jestli rozdílnost mezi klimatem ve výběrové třídě a klimatem ve třídě běžné je výraznější z pohledu chlapců nebo dívek.

Místo výzkumu

Výzkum jsme provedly v Brně na **ZŠ Křídlovická 30b**, fakultní škole Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Školu navštěvovalo ve školním roce 2006/2007 647 žáků ve 13 třídách prvního stupně a 14 třídách druhého stupně. Základním dokumentem pro organizaci výuky je vzdělávací program *Základní škola*, na 2. stupni i *Základní škola s rozšířenou výukou matematiky, přírodovědných předmětů a informatiky*. Škola patří k zakládajícím členům Asociace českých daltonských škol a jako pilotní škola je také členem světové organizace Dalton International. Škola živě spolupracuje s partnerskými základními školami v ČR a zahraničí.

Bohatou tradici mají třídy s rozšířenou výukou matematiky, přírodovědných předmětů a informatiky pro žáky 6.–9. ročníku. Učební plán je rozšířen o hodiny matematiky, fyziky a chemie, navíc je zařazena výuka informatiky. Žáci těchto tříd každoročně dosahují výborných výsledků nejen v matematických a přírodovědných soutěžích a olympiádách. K dobré pracovní atmosféře přispívají i tradiční matematická soustředění.

Použité metody

K získávání dat o klimatu třídy jsme použily několik výzkumných metod. V první fázi to byl dotazník a projektivní metoda ke zjišťování sociálního postavení - test stromu. Poté jsme využily možnosti pracovat s dětmi v hodinách výtvarné výchovy, kde vytvářeli koláž na téma „naše třída“, o které jsme následně s každým žákem provedli rozhovor nad koláží.

Dotazník

Pro výzkum jsme použily dotazník **CES (Classroom Environment Scale)**. Pro české školy byl tento dotazník upraven Marešem a Laškem. Dotazník je určen především pro žáky druhého stupně základní školy a pro žáky různých typů středních škol. Věkově jde o populaci 12–18 let.

Česká verze obsahuje 23 položek¹, kterými se zkoumá 6 proměnných klimatu třídy:

1. Učitelova pomoc žákům (otázky č. 3, 9, 15, 20)
2. Orientace žáků na úkoly (otázky č. 1, 4, 10, 16, 17)
3. Vztahy mezi žáky ve třídě (otázky č. 2, 5, 8, 14)
4. Zájem o průběh výuky (otázky č. 7, 12, 13, 21)
5. Klid a pořádek ve třídě (otázky č. 11, 19, 22)
6. Jasnost pravidel (otázky č. 6, 18, 23)

Projektivní techniky

Pro větší výpovědní hodnotu jsme na zjištění, jak se jednotliví žáci ve třídě cítí a jakou pozici v ní podle svého hodnocení zaujímají použily i projektivní techniky. Předložily jsme jim obrázek stromu s lidmi v různých pozicích (viz. příloha) a poprosily je o vybarvení jedné postavy, se kterou se mohou ztotožnit, která odpovídá tomu, jak se cítí ve třídě..

Ve zkoumaných třídách jsme aplikovaly i výtvarnou techniku koláže, založenou na tom, se že se žáci výtvarně vyjadřovali k tématu „naše třída“. Protože ve způsobu vyjádření se měli široké pole působnosti, bylo nutné si o jednotlivých výtvorech vést volný rozhovor, který jsme zaznamenávaly. V těchto rozhovorech žáci mluvili spontánně o věcech, které subjektivně považovali za důležité sdělit. Nebyly jim kladeny žádné předem připravené otázky, pouze takové, které by doplnily, případně upřesnily obsah sdělení.

Výzkumný vzorek

Běžná třída – VII. C

1. fáze výzkumu (vyplnění dotazníku a stromu): 20 žáků (9 dívek a 11 chlapců)
2. fáze výzkumu (koláž): 20 žáků (8 dívek a 12 chlapců)

Výběrová třída – VII. D

1. fáze výzkumu (vyplnění dotazníku a stromu): 20 žáků (6 dívek a 14 chlapců)
2. fáze výzkumu (koláž): 23 žáků (6 dívek a 17 chlapců)

¹ Anglická verze obsahuje 24 položek, ale v upravené české verzi je vynechána otázka č. 20, kterou faktorová analýza na českém i slovenském vzorku nezařadila do žádného faktoru).

Vzhledem k tomu, že druhá fáze byla provedena s časovým odstupem od první fáze, nepodařilo se nám získat od všech účastníků všechny tři typy dat.

Výsledky výzkumu

Dotazníkové šetření

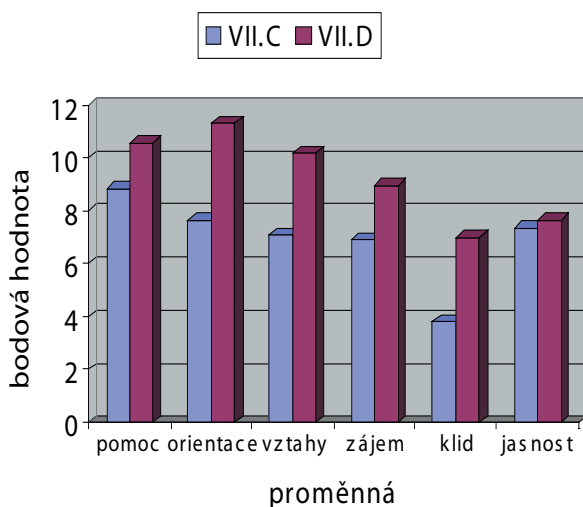
Tabulka č.1: Výsledky dotazníkového šetření VII. C (běžná třída)

NÁZEV PROMĚNNÉ	MIN.	STŘED.	MAX.	ARIT. PRŮMĚR	MEDIÁN
Učitelova pomoc žákům	4	8	12	8,85	8
Orientace žáků na úkoly	5	10	15	7,65	7
Vztahy mezi žáky ve třídě	4	8	12	7,10	6
Zájem o průběh výuky	4	8	12	6,90	6
Klid a pořádek ve třídě	3	6	9	3,80	3
Jasnost pravidel	3	6	9	7,40	7

Tabulka č.2: Výsledky dotazníkového šetření VII. D (výběrová třída)

NÁZEV PROMĚNNÉ	MIN.	STŘED.	MAX.	ARIT. PRŮMĚR	MEDIÁN
Učitelova pomoc žákům	4	8	12	10,59	12
Orientace žáků na úkoly	5	10	15	11,30	11
Vztahy mezi žáky ve třídě	4	8	12	10,20	10
Zájem o průběh výuky	4	8	12	8,95	10
Klid a pořádek ve třídě	3	6	9	7,00	7
Jasnost pravidel	3	6	9	7,65	9

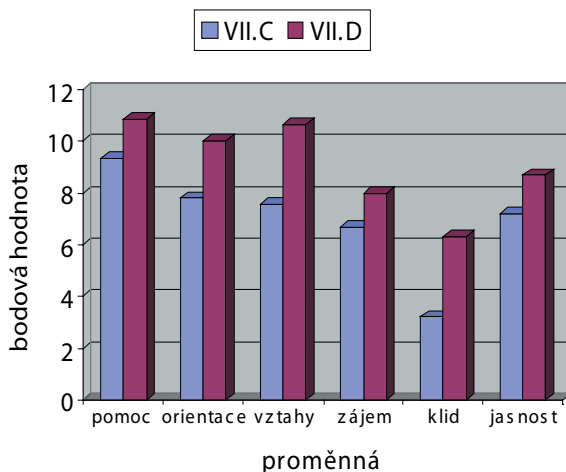
Graf č.2: Výsledky dotazníkového šetření – běžná (VII. C) a výběrová (VII. D) třída

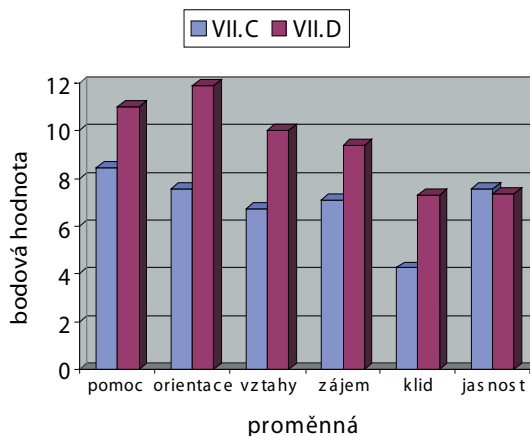
Tabulka č.3: Výsledky dotazníkového šetření – dívky vs.chlapci

NÁZEV PROMĚNNÉ	PRŮMĚR DÍVKY VII. C	PRŮMĚR DÍVKY VII. D	PRŮMĚR CHLAPCI VII. C	PRŮMĚR CHLAPCI VII. D
Učitelova pomoc žákům	9,33	10,83	8,45	11,00
Orientace žáků na úkoly	7,78	10,00	7,54	11,86
Vztahy mezi žáky ve třídě	7,56	10,67	6,72	10,00
Zájem o průběh výuky	6,67	8,00	7,09	9,36
Klid a pořádek ve třídě	3,22	6,33	4,27	7,29
Jasnost pravidel	7,22	8,67	7,54	7,36

Graf č.3: Výsledky dotazníkového šetření - dívky

Graf č.4: Výsledky dotazníkového šetření - chlapci

Výsledky testu stromu

VII.C

Z 20 žáků, kteří test absolvovali jich 8 vyznačilo jako svoji osobu postavičku, která se určitým způsobem vyčleňuje z třídního kolektivu, nezapadá do něj, má potíže s navázáním přátelských vztahů a z jejího postavení je patrný ne příliš optimální vztah se spolužáky. Uvedené potíže se většinou odrážejí i v kolážích, které tyto žáci vytvářeli. Vyskytují se v nich hádky, pomluvy, odsuzování, strach z odlišnosti.

VII.D

Ve výběrové třídě tento test vyplňovalo také 20 žáků, ale pouze 3 z nich se na obrázku označili jako postavička nacházející se mimo kolektiv třídy. Na koláži pracovali jen 2 z nich a v jejich výtvoru se toto postavení nijak zvláště neodráží. Jedna slečna, která se zobrazila nejnegativněji - jako shozená ze stromu (vyločená z kolektivu) - bohužel na koláži kvůli nepřítomnosti nepracovala, ale i v dotazníku je patrně nižší skóre.

Výsledky koláže a rozhovorů nad koláží

Při rozborech rozhovorů, které jsme s žáky nad jejich kolážemi provedly, jsme vybraly jevy vztahující se ke klimatu třídy a určily tyto kategorie:

VII. C (běžná třída):

Dělení tříd na skupinky – převážná většina žáků mluvila o tom, že se jejich třída rozpadá na několik menších skupinek, které spolu špatně komunikují.

Značkové věci – třetina žáků uvedla, že ve třídě hodně záleží na tom, kdo má jaké oblečení, boty, mobilní telefony apod. Ti, kdo je mají, se jimi chlubí a pro ty, které na ně nemají peníze to je nepřijemné.

Děvčata – dámy – šest žáků upozorňuje na to, že některé slečny se příliš starají o vzhled a zbytečně se snaží dělat starší než jsou.

Kluci – drsníci, šašci

Dětinskost – často se objevilo i označení některých žáků za „mimina“.

Zlobení - někteří přiznávají, že jejich třída často zlobí učitele.

Pomlouvání – ve několika případech si žáci stěžovali na pomluvy, které kolují po třídě.

Alkohol a cigarety – čtvrtina žáků upozorňovala na to, že někteří spolužáci už konzumovali alkohol a tabákové výrobky. Většinou ale s tímto jejich chováním nesouhlasí.

Hádky, rvačky – zjistily jsme, že radikálnější výměny názorů nejsou v této třídě nijak neobvyklé. Občas se i poperou.

Nezájem o školu - našli se takoví, kteří otevřeně přiznali, že je škola nebaví.

Snaha o dobré známky - většinou se shodují na tom, že být průměrní jim stačí.

Soupeření – ohledně známek a školních výsledků nesoupeří, jejich eventuální soupeření se týká jedině sportu a vlastnictví různých věcí.

Spolupráce – ohledně pomáhání si nepanovaly jednotné názory, někdo si myslí, že spolupracují, někdo, že ne.

Šikana – ve třídě existuje, ale nikdo s ní nic nechce nic udělat.

Nebezpečí – objevil se i názor, že ve třídě je nebezpečno, že by se žáci ohrožovali, ale jsou zlí.

Lenost – do učení se příliš nehrnou.

Změna názorů – občas dochází k měnění názorů na ostatní a přetváření vytvořených skupinek.

Pospolitost – když přijde na věc, dokážou žáci jako třída držet pospolu proti ostatním.

VII. D (výběrová třída):

Kamarádství – velice často se objevovaly obrázky vyjadřující silné kamarádství převážně mezi chlapci, které se rozvíjí i mimo školní třídu.

Kluci vs. holky – téměř polovina zúčastněných si stěžovala na špatnou komunikaci mezi skupinou děvčat a chlapců.

Skupinky – i v této třídě se objevily názory, že třída je rozčleněná na skupinky - konkrétně 2 skupiny děvčat a 2 skupiny chlapců.

Odchod spolužáků – několik žáků trápí, že s novým školním rokem přejdou jejich kamarádi na jinou školu a přijdou noví, kteří se budou muset začlenit do kolektivu.

Zlobení – občas své učitele dokážou potrápit

Snaha o dobré známky – záleží jim na výsledcích a snaží se mít co nejlepší známky.

Soutěživost – školních výsledků se netýká, objevuje se pouze ve sportu.

Odstrkování – ve třídě je jeden kluk, kterého ostatní chlapci mezi sebe nepřijímají.

Dětinskost – někteří žáci byli označeni za „mimina“.

Nadání – žáci si uvědomují, že jsou ve výběrové třídě. Považují se za chytřejší než ostatní a pocítují, že jsou na ně kladeny větší požadavky.

Legrace – ve třídě se společně zasmějí, ale někdy i na účet některého ze spolužáků.

Problémy s domluvou – při společném rozhodování mají potíže shodnout se.

Hádky – objevují se konflikty.

Pocity ve třídě – děti se cítí příjemně, „fajn“.

Mimo to žáci často hovořili za celou třídu o tom, co mají všichni rádi (jídlo a pití) a co je baví (sport, koníčky).

V této třídě se ale objevila dívka, která svou třídu vnímá oproti svým spolužákům dost odlišně, negativněji. Při interpretaci koláže popisovala třídu jako velice rozdělenou, skupiny spolu nekomunikují a proti sobě tajně bojují. Nedokážou se na ničem shodnout. Každý má svá tajemství, která nechce nikomu prozradit. Naoko se tváří všichni jako přátelé, ale není tomu tak. Přestože spolu kamarádí, tak si ani s nejlepším kamarádem nerozumějí. Ve třídě se necítí vůbec dobře.

Názory a postoje této dívky vycházely z jejích osobnostních skutečností a nelze říci, že by významným způsobem ovlivňovaly prožívání klimatu třídy ostatními žáky.

Interpretace výsledků

Běžná třída

Z hodnot získaných dotazníkovým šetřením vyplývá, že v běžné třídě je ve vztahu ke středovým hodnotám, respektive dosažitelnému průměru lehce nadprůměrná pouze úroveň prožívané jasnosti pravidel při hodině, při zkoušení a písemných pracích. Bylo by možné říci, že je to proto, že tato třída je považována za problematičtější a učitelé mají potřebu více dbát na pravidla, aby třídu lépe zvládali. Jako průměrnou můžeme označit míru vnímání učitelovy pomoci žákům. U dalších proměnných se vyskytovaly už podprůměrné hodnoty. Lehce podprůměrné by se daly označit vztahy mezi žáky ve třídě a zájem o průběh výuky. Horší výsledky vykazuje orientace žáků na úkoly a hodně pod průměrem se nachází vnímání klidu a pořádku ve třídě.

Test stromu odhalil, že v běžné třídě se 40 % žáků nepovažuje za pevnou součást třídního kolektivu a své postavení v něm vnímá problematičky.

Z koláže je patrné, že v oblasti *mezilidských vztahů* se ve třídě objevují negativní jevy jako pomlouvání hádky, rvačky, šikana, dělení se na skupinky, které mezi sebou příliš nekomunikují. Ale jako třída jsou schopni navenek fungovat pohromadě.

V oblasti *školní práce* nejsou příliš ambiciózní, nemají potřebu mezi sebou soupeřit, spíše si pomůžou. Školní učivo je moc nezajímá a do učení se příliš nehrnou.

Co se týče *chování* přiznávají, že často zlobí, jsou mezi nimi třídní šašci, drsňáci i takoví, kteří se chovají jako děti. Některé slečny se snaží vypadat dospělejší. Často posuzují ostatní podle vzhledu a věci, které vlastní.

Výběrová třída

V této třídě jsou ve vztahu ke středovým hodnotám (respektive dosažitelnému průměru) téměř všechny výsledky více či méně nadprůměrné. Nejlépe je hodnocena učitelova pomoc žákům, následují jí vztahy mezi žáky, jasnost pravidel, orientace na úkoly a také zájem o průběh výuky. Průměrná je úroveň vnímání klidu a pořádku ve třídě.

V testu stromu se ukázalo, že nepříznivé postavení v kolektivu mezi žáky výběrové třídy zaujímá jen 15 % z nich.

V kolážích se ukázalo, že v oblasti *vztahů* mezi žáky - především chlapci - je časté silné kamarádství, ale ne mezi všemi. Ve třídě je jeden chlapec, kterého ostatní neberou mezi sebe. I v této třídě je běžné vytváření skupinek žáků, kteří jsou si bližší a s ostatními nemají potřebu výraznějšího kontaktu. Je zde patrná i komunikační bariéra mezi skupinou děvčat a chlapců. Žáci zmiňovali i existenci hádek a potíží při společné domluvě. V oblasti *školní práce* si žáci uvědomují, že jsou ve výběrové třídě a jsou na ně kladeny vyšší požadavky, které se snaží splnit a mít dobré výsledky, ale nesoutěží mezi sebou. Oblast *chování* ve třídě - někteří jsou dětinští, občas zlobí učitele, užijí si legrace, někdy i na účet některého ze spolužáků.

Závěr

Ve výzkumné části článku jsme se pokusily shrnout základní poznatky o klimatu třídy. Je nezpochybnitelné, že velice silně působí na žáky a ovlivňuje je nejen v činnostech spojených s vyučováním, ale i mimo něj, protože školní třída je jedno z velice důležitých prostředí, ve kterém také probíhá proces socializace. Zážitky a zkušenosti, které zde dítě získá, se odrážejí do celého jeho prožívání světa. Je tedy podstatné snažit se o vytváření co nejpříjemnějšího klimatu ve třídě s vysoce pozitivními vazbami mezi žáky, jejich vysokým zaujetím školní prací a vnímanou vysokou učitelovou pomocí a podporou.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, zda takovéto klima panuje spíše ve třídě běžné, nebo výběrové. Z výsledků získaných třemi druhy výzkumných nástrojů je patrné, že příznivější klima sdílí žáci ve třídě výběrové. Na první pohled by bylo možné říci, že je tedy přínosné budování těchto tříd a vybírání žáků do nich. Nadaným žákům je věnována lepší péče a pozornost a přitom prožívají příjemnější klima. To je jistě pozitivní, má to ale i svou stinnou stránku. V běžných třídách je klima horší třeba právě proto, že žáci zde si jsou vědomi své „průměrnosti“, odešli od nich ti, kteří třídu „táhli“ dopředu. Děti v běžné třídě pak často mají pocit, že se vlastně nemá cenu o nic snažit. Při svých návštěvách ve škole jsme se setkaly s tím, že učitelé už dopředu vysvětlovali případné negativnější výsledky žáků běžné

třídy tím, že oni „nejsou ti chytří“. Žáci jejich přístup jistě pocítují a na sebevědomí a motivaci jim nepřidá. Výhody, které požívají žáci navštěvující výběrovou třídu, tedy mohou být na úkor žáků průměrných.

Literatura

- DVOŘÁKOVÁ, M. *Pedagogicko-psychologická diagnostika I*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1995.
- DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha : H&H, 1992.
- FRASER, B. J. Twenty years of classroom climate work: progress and prospect. *Journal of Curriculum Studies* 1989, 21, č. 4, s. 307–327.
- FRASER, B. J.; FISHER, D. L. Using short form of classroom climate instruments to assess and improve classroom psychosocial environment. *Journal of Research in Science Teaching* 1986, 23, č. 5, s. 387-415.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1999.
- GERÉB, G. *Psychická klíma ve škole*. Bratislava: SPN, 1978.
- GRECMANOVÁ, H.; HOLOUŠKOVÁ, D.; URBANOVSKÁ, E.; BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 1998.
- GUSKEY, T. R. Measurement of the responsibility teachers assume for academic successes and failures in the classroom. *Journal of Trachet Eduction* 1981, 32, č. 3, s. 44-51.
- HOUŠKA, T. *Možnosti diferenciacie a práce s nadanými dětmi*. [online]. 2007. [cit. 3. srpna 2007]. Dostupný z WWW < <http://mojeskola.net/poradna3.php>>.
- HRABAL, V. *Pedagogickopsychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989.
- CHRÁSKA, M., TOMANOVÁ, D., HLOUŠKOVÁ, D. (Eds.) *Klíma současné české školy*. Brno: Konvoj, 2003.
- JEŽEK, S. (ed.) *Psychosociální klíma školy I*. Brno: MSD, 2003.
- JEŽEK, S. (ed.) *Psychosociální klíma školy II*. Brno: MSD, 2004.
- JEŽEK, S. (ed.) *Psychosociální klíma školy III*. Brno: MSD, 2005.
- KAŠPÁRKOVÁ, J. Některé typy školního klimatu a jejich vliv. In *Klíma současné české školy*. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS: 14.-15. ledna 2003 Olomouc. Brno: Konvoj, 2003, s. 211–217.
- KLUSÁK, M. Vědět, jak zacházet s klimatem ve třídě. *Pedagogika* 1994, 44, č.1, s. 61–67.
- KOVALČÍKOVÁ, I. *Výchovná dramatika a sociální klíma školskej triedy*. Prešov: Edičné stredisko, CVT FHPV PU, 2001.
- KRAMPEN, G. Differential effects of trachet comments. *Journal of Educational Psychology* 1987, 79, č. 2, s. 137–146.
- LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klíma školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudemus, 2001.
- MAŇÁK, J.; ŠVEC, Š.; ŠVEC, V. (ed.) *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005.
- MAREŠ, J. *Sociální klíma školní třídy*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1998.

- MAREŠ, J. Morální, etické a sociální aspekty školního klimatu. In JEŽEK, S. (ed.) *Psychosociální klima školy II*. Brno: MSD, 2004.
- MAREŠ, J.; KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: CDVU MU, 1995.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2002.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998.
- ROSENFELD, L. B. Communication climate and copying mechanisms in the college classroom. *Communication Education* 1983, 32, April, s. 167–174.
- ŠVEC, Š. a kol. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: Iris, 1998.
- SVOBODOVÁ, J. Utváření klimatu ve školní třídě a výchovné skupině. In STŘELEČEK, S. (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: MSD s.r.o., 2004, s. 82–90.
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992.
- Webové stránky: www.zskridlovicka.cz www.klima.pedagogika.cz

SOCIAL CLIMATE OF SEVENTH-GRADE PUPILS

Abstract: Authors compensation deal with comparing school climate Seventh two classes in the academic year 2006/2007. Seeking diversity and conformity assessment of climate pupils between grade selection with a focus on mathematics and science, and the normal class. In the research will verify the methodology to other seventh grade, especially value projective methods, collages, which also used in research. In particular the work of the questionnaire used CES and Test tree and collage followed by an interview with each pupil. Worked with a combined methodological approach, which receive data according to the principles of quantitative and qualitative approach. Research was attended by 40 of respondents aged 12,6–14,5 years. The results confirmed the original hypotheses about the diversity of cohesion, cooperation and the interests of pupils and the selection of normal classes. The authors are aware of a small degree of generalisation of the results and consider their research for the probe into the issue differently composite classes.

Key words: academic self-concept, backmarker, behavioural norms in school, cliqueness, context of schooling, educational attainment, lingo, school policy, spatial proximity, student accomplishment, cohesion, discontent